

УДК 372.036

Т. У. Гузун,
викладач;
М. С. Гузун,
викладач

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА В 30-70 РР. ХХ СТОЛІТТЯ

У статті аналізуються актуальні питання розвитку українського хореографічного мистецтва, створення дитячого балетного театру для дітей різного віку в українських хореографічних школах. Вивчається досвід минулих десятиліть і сьогоденних відкриттів, який цікаво й різнопланово виявився у творчості майстрів балету.

Теоретики і практики хореографічної педагогіки вважають, що прилучення дитини до танцювального мистецтва важливе для її духовного розвитку, формування необхідних моральних якостей та розкриття творчого потенціалу. Танцювальна діяльність сприяє й покращенню фізичного розвитку, зміцненню здоров'я, формуванню інтересу до рухової діяльності. Важливо, що розвивальні та виховні можливості хореографічного мистецтва наголошували видатні українські митці К. Василенко, В. Верховинець, П. Вірський та ін. Деякі психолого-педагогічні аспекти проблеми хореографічного виховання та розвитку дітей розкриваються в дисертаційних дослідженнях, наукових роботах, методичних рекомендаціях та посібниках хореографів (Ю. Громов, В. Захаров), педагогів (Т. Баришнікова, Н. Ветлугіна, О. Кенеман), мистецтвознавців (А. Л. Волинський, О. В. Конорова, В. М. Красовська), артистів балету (Т. Вечеславова, А. Мессер, Г. Уланова) [1-5].

Відтак, **мета** статті полягає в обговоренні деяких актуальних питань розвитку українського хореографічного мистецтва.

Постійна і все більш активна робота колективів України над втіленням шедеврів класики і балетів різних країн "висуває перед майстрами й обдарованою молоддю якісно нові творчі завдання, пов'язані з поглибленим синтезом власних постановочних і виконавських традицій та досягнень" [6: 236], стимулює пошуки свіжих виражально-зображальних форм і засобів, допомагає успішно розв'язувати складні ідейно-художні проблеми в розвитку балетного театру для дітей.

І нове покоління українських артистів та хореографів, засвоюючи досягнення класичного балету, спираючись на величезний досвід славних корифеїв, прагне самовіддано працювати, щоб збагатити й оновити здобутки видатних майстрів, адже вони тепер можуть сказати своє вагоме слово в мистецьких пошуках.

Завдання сучасності зумовлено гострою потребою і необхідністю підготовки висококваліфікованих фахівців різних напрямків танцювального мистецтва для забезпечення професійних колективів безпосередньо універсальними артистами, спроможними виконувати як класичні, так і сучасні форми танцю. Це особливо потрібно сьогодні, оскільки в репертуарі всі ширше утверджуються поряд з класичними балетами вистави, побудовані на формах неокласики та сучасної пластики. Саме таких артистів дуже не вистачає балетним трупам оперних, музичних та музично-драматичних театрів України, а також колективам сучасної пластики, які всі більш активно створюються в нашій державі. На сьогодні ми маємо те, що на перше місце вийшла освітня діяльність в галузі хореографії.

Сьогодні Академія є муніципальним вищим навчальним закладом I рівня акредитації, який підпорядкований Головному управлінню культури і мистецтв м. Києва і працює під патронатом Київського міського голови. Отже, проблема підготовки кадрів набула особливої злободенності. Це розуміли майстри хореографічної культури, всіляко стимулюючи створення в Україні системи підготовки фахівців, яка б відповідала основним педагогічним принципам – безперервності й наступності навчального процесу. Вперше в Україні в співпраці з вищими навчальними закладами СНД та Європи Академія розробила та втілює програму безперервного хореографічного навчання, яка включає в собі підготовчу, початкову, середню та вищу фахову освіту. Очолює Академію провідний дослідник балетного театру та хореографічного мистецтва, засновник науки про вітчизняний балет і музичний театр, доктор мистецтвознавства, професор, академік, заслужений діяч мистецтв України Юрій Олександрович Станішевський.

Засновники Академії поставили перед собою за позначку не створення, у першу чергу, навчального закладу за аналогією з іншими подібними структурами, а стрункої системи виховання балетного артиста, що спирається на педагогічні ідеї видатного педагога А. Я. Ваганової, і має ряд переваг, основною з яких є навчання дітей більш раннього віку.

У балеті образність сприйняття життя гармонійно співіснує з повсякденністю, де сама поезія оживає під звуки чарівної музики, одягаючись у театральні костюми, і починає своє нове життя, у русі й музиці.

Ми ніколи не забуваємо, що танок стає зовнішнім проявом всіх прагнень душі. У ньому сконцентрована величезна енергія, здатна торкнутися кожного, хто хоче осягти це велике мистецтво, де воєдино сплітаються танець, музика й людина. Виражаючи свої внутрішні поривання, біль, розпач, радість, подив, вона створює нескінченну галерею образів, які зливаються з реальністю.

Балетмейстер і хореограф є для глядача невидимою тінню, слідом за якою спрямовуються тіла танцівників. Вони вторять і імпровізують, уподібнюються й повстають. Так починається робота, напружена, важка спільна праця душі й тіла, що поглинає ціле життя. Так з'являються сценічні образи, так виникають спектаклі, так народжується балетний театр, балетний театр саме для дітей.

А ось ідея створити дійсний дитячий балетний театр для дітей різного віку, включаючи самих маленьких, здається нам дуже важливою, особливо на теперішній час.

Як засвідчує аналіз наукових джерел та наш практичний досвід, балет виявляється таємничою "подорожжю", яка захоплює всі верстви глядачів, оскільки не тільки танці, які виконують діти, але й ансамблі, де беруть участь професіонали, постають однаково професійним дійством, тому глядачам не доводиться звертати увагу на різницю між маленькими й дорослими танцівниками: хореографія розрахована на вік і професійну підготовку учнів. При цьому суттєво, що досвід провідних балетних шкіл засвідчує про те, що на сучасному етапі розвиток анатомо-фізіологічних особливостей дітей молодшого віку дозволяє за умови вірно побудованої системи вправ навіть при мінімальних здібностях досягти ступеню професійної придатності. Як приклад можна навести розвиток хореографічного мистецтва у Харкові, де більше десяти років працює унікальний у своєму роді Дитячий балетний театр. Тут артистами виступають діти 6-17 років, кращі вихованці хореографічної школи й училища, а спектаклі й концертні програми театру завжди проходять у заповненому залі й сприймаються як "ковток свіжого повітря", сповненого молодістю енергією юних виконавців.

Репертуар Дитячого балетного театру сьогодні складається із двох повноцінних спектаклів і концертних номерів класичної спадщини, сучасної хореографії й народних танців. Балет П. Чайковського "Лускунчик" займає центральне місце в репертуарі (редакція В. Вайнонена, постановка Б. Бланкова, художнє оформлення І. Кушового). За кілька років від дня прем'єри спектакль із незмінним успіхом пройшов більше тридцяти разів, у тому числі й на сцені Національної опери. Оркестром Харківської філармонії в "Лускунчику" диригують заслужені артисти України А. Власенко та В. Жадько. Відзначимо й нові успішні постановки – спектакль "Білосніжка та сім гномів" на музику Б. Павловського (підготовлений за новою редакцією та здійснений викладачами Харківської хореографічної школи під керівництвом Н. Іжевської), а також постановку балету А. Хачатуряна "Чипполіно" на основі хореографічної редакції Г. Майорова.

Зазначимо, що становлення дитячого балетного театру можна прослідкувати не тільки в українських хореографічних школах – російська Сиктивкарська хореографічна школа достатньо привертає увагу до себе. Відкрилася вона ще в 1974 році, у Республіканському музичному театрі (Державний театр опери й балету). Першим директором школи став заслужений працівник культури Республіки Комі Геннадій Васильович Бурилов, а викладачами – провідні артисти балету театру: заслужені артистки Росії О. Коханчук, В. Лєтова, народна артистка І. Чуїстова, Є. Расолєнко й Л. Сизова, нині заслужені працівники культури Республіки Комі. Усі вони займалися підготовкою артистів балету для театру, на базі якого існувала єдина в республіці хореографічна школа (де діти одержували початкове хореографічне навчання), яка згодом розвинулась у дитячий балетний театр.

Суттєво, що через психологічні особливості дітей хореографія постає мистецтвом, улюбленим дітьми. Щорічно тисячі аматорів танцю приходять у хореографічні колективи, танцювальні ансамблі, студії. Багато дитячих танцювальних колективів набули великою популярності не тільки в нашій країні, але й за рубежем. Не останню роль у цьому відіграє телебачення, яке популяризує дитячу самодіяльність, знайомить із дитячими танцювальними колективами. Дивлячись, з якою легкістю й майстерністю танцюють діти на сцені, ми забуваємо, що за цим коштує щоденна праця їх самих і їхніх педагогів. Ще в самі древні часи танець був одним з перших мов, яким люди могли виразити свої почуття. Танець таїть у собі величезне багатство для успішного художнього й морального виховання, він сполучить у собі емоційну сторону мистецтва, приносить радість як виконавцеві, так і глядачеві – танець розкриває й ростить духовні сили, виховує художній смак і любов до прекрасного.

Сьогоднішні пошуки визнаних майстрів і обдарованої балетмейстерської молоді України, які проходять у загальному русі інтенсивного розвитку традиції, намагаються розширити кордони хореографічного мистецтва і перегортають ще одну сторінку.

Синтез досвіду минулих десятиліть і сьогоднішніх відкриттів, який цікаво й по-різному виявлявся у творчості майстрів балету, зокрема в постановках українських хореографів, є плідною основою

дальшого поступу балетного театру. У складних процесах утвердження цього синтезу розширювалися проблемно-тематичні й образно-виражальні обрії хореографічного спектаклю, викристалізувалися принципи музично-пластичної драматургії та форми й засоби танцювально-пантомімічної дії, що дозволили балетмейстерам створювати такі значні сценічні полотна, які за своїми ідейно-художніми якостями, дорівнювали досягненням інших мистецтв.

Кожний період розвитку балетного театру для дітей висуває перед композиторами, лібреттистами, балетмейстерами, диригентами, артистами і сценографами свої ідейно-художні завдання, свої мистецькі проблеми, пов'язані з постановочним і виконавським мистецтвом, стильовими особливостями, жанровими різновидами й виражальними засобами хореографічної вистави. Але завжди проблеми діалектичної взаємодії традицій і новаторства, національного й інтернаціонального залишаються в центрі уваги майстрів балетного театру. Кожне покоління українських митців, продовжуючи і збагачуючи традиції народності і реалізму, вироблені творчою практикою попередників, намагається по-своєму розв'язувати ці актуальні проблеми, знаходити нові й оригінальні музично-сценічні форми, співзвучні сучасності.

Висока виконавська культура, віртуозне володіння досягненнями класичного танцю, артистизм й емоційна правдивість відзначають сьогодні мистецтво сучасних зірок української сцени і насамперед Олени Філіп'євої, Ірини Дворовенко, Ганни Кушнірової, Тетяни Боровик, Інни Дорофєєвої, Тетяни Білецької, Ірини Задаєнної, Катерини Родіонової, Ганни Дорош, Олени Горбач, Тетяни Голякової, Яни Гладких, Миколи Прядченка, Вадима Писарева, Віктора Єременка, Максима Моткова, Олександра Калібабчука, Євгена Кайгородова, Ігоря Мамонова, Максима Білоцерківського, Костянтина Костюкова та ін. Серед молодих артистів багато лауреатів престижних міжнародних конкурсів. І, мабуть, не випадково на Першому Міжнародному конкурсі балету імені Сержа Лифаря авторитетне журі найвищої нагороди присудило саме представникам молодого покоління українського балету.

У спільній роботі Харківської хореографічної школи Наталії Ржевської з енергійним керівником "Молодого балету України" Валерієм Парсєговим і талановитим диригентом, повної ідеї і енергії Вікторією Жадько народилися нові плани, в основі яких – об'єднання молодих творчих сил України, залучення до активної гастрольної роботи талановитих дітей-лауреатів Міжнародних конкурсів "Кришталева туфелька", "Юність балету" і конкурсу імені Сержа Лифаря. Початок такій співдружності покладено в постановці "Лускунчика", де артисти "Молодого балету України" виступали в сольних партіях. Мова йде про проект акції в рамках програми "Діти України" – створення міжнародної антрепризи, що поєднує два самобутніх колективи: харківського Дитячого балетного театру і Юнацького симфонічного оркестру при Варшавській національній опері, з яким у цей час працює Вікторія Жадько.

Отже, дослідження українського балетмейстерського мистецтва як складової національної хореографічної культури дає підстави стверджувати, що протягом означеного періоду відбувався складний процес утвердження, оновлення й збагачення виразової палітри провідних хореографів, зокрема П. Вірського, В. Вронського, М. Трегубова й майстра А. Шекери, які ставши лідерами покоління балетмейстерів-шестидесятників, відкрили на сценах оперних театрів України широкий шлях узагальнено-метафоричній танцювальній образності, сміливі оновлені постановочні форми.

Відтак, як засвідчує аналіз наукової літератури та нинішньої культурно-історичної ситуації, а також наш досвід, сьогодинішній балетний театр для дітей, успішно й інтенсивно розвивається, послідовно шукає шляхи до переконливого втілення в поетично-узагальнених танцювальних образах сучасності, постійно зміцнює зв'язки з композиторами, активно збагачує свій діючий репертуар і виражальну палітру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бурля О. А. Хореографічне мистецтво як специфічна складова навчального процесу // Вересень. – 2001. – № 3. – С. 60-63.
2. Жиров О. А. Проблема інтеграції предметів художньо-естетичного циклу у професійній підготовці майбутніх педагогів-хореографів // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. "Організація навчальних закладів освіти III-IV рівнів акредитації як соціально-педагогічних комплексів". – Полтава, 2006. – С. 118-121.
3. Мартиненко О. В. Танцювально-ритмічний комплекс як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції "Оптимізація процесу фізичного виховання в системі освіти". – Київ-Тернопіль, 1997. – С. 41-44.
4. Поклад І. М. Деякі аспекти виховання особистості засобами хореографічного мистецтва // Матеріали до українського мистецтвознавства (на пошану А. І. Мухи): Зб. наук. праць НАН України та Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського за матеріалами Міжнародної наукової конференції "Україна на межі тисячоліть: етнос, нація, культура". – К., 2003. – Вип. 3. – С. 179-183.

5. Ростовська Ю. О. Традиції та новаторство у професійній підготовці майбутніх учителів музики і хореографії // Наукові записки НДПУ: Психолого-педагогічні науки. – №. 4. – Ч. 2. – Ніжин: НДПУ, 2002. – С. 100–101.
6. Станішевський Ю. Балетний театр Радянської України. – К.: Музична Україна, 1986. – 386 с.

Матеріал надійшов до редакції 15.02. 2010 р.

Гузун Т. У., Гузун М. С. Достижения украинского хореографического искусства в 30-70 гг. ХХ века

В статье анализируются актуальные вопросы развития украинского хореографического искусства, создания детского балетного театра для детей разного возраста в украинских хореографических школах. Изучается опыт прошлых десятилетий и современных открытий, который интересно и разнопланово проявился в творчестве мастеров балета.

Gusun T. U., Guzun M. S. The Achievements of Ukrainian Choreographic Art in the 30-70-s of the 20th Century.

In the article the topical questions of Ukrainian choreographic art development, the creation of child ballet theatre for the children of different age in Ukrainian dance schools are analysed. The experience of the past decades and contemporary discoveries being interestingly and variegated displayed in the ballet masters' creative activity are studied.